

Izbori za Bošnjački nacionalni savet u svetlu integracije Srbije u EU

Uvod

Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) održao je 25. septembra 2014. godine u Beogradu, novu sesiju Regionalnog foruma posvećenu skorašnjim izborima za Nacionalni savet Bošnjaka u Srbiji.¹ Forum je započeo prve diskusije o ovom pitanju još u decembru 2013. godine, kako bi se doprinelo što mirnijem toku izbora i uspostavljanju Bošnjačkog nacionalnog saveta koji bi bio priznat od strane svih. Kako postoji određeno uverenje da je stabilnost regiona jedan od nekolicine prioriteta na Zapadnom Balkanu, CIG je odlučio da pozove zainteresovane članove diplomatskog kora u Beogradu da iznesu članovima Forumu svoje stanovište oko izbora, te da zajednički, kroz otvorenu diskusiju, identifikuju ključne izazove u sprovođenju procesa izbora, načine kako doći do manjinskog saveta prihvaćenog od strane svih, značaj saveta u vezi sa procesom evropskih integracija Srbije, kao i da identifikuju prioritete u radu novog saveta i načine za uspostavljanje što bolje saradnje sa državnim institucijama.

Okrugli sto je deo inicijative koju je podržala Fondacija za otvoreno društvo.

Izazovi izbornog procesa i postizborno funkcionisanje Saveta

Skup je otvorio jedan od prisutnih članova diplomatskog kora. Kada je reč o manjinskim pravima, naglasio je, postoje opšti međunarodni standardi, međutim načini i modeli na koji se ovi standardi primenjuju variraju od države do države. Srbija se svojim Ustavom obavezala da će poštovati prava manjina, pre svega u oblastima maternjeg jezika, kulture, obrazovanja i informisanja. To su upravo i funkcije nacionalnih saveta, te je uvodničar naveo da bi lideri Bošnjaka trebali da izbegnu politizaciju i da rade u opštem interesu svog naroda. On je naglasio da će međunarodna zajednica pratiti tok izbora, u saglasnosti sa Ustavom i zakonima Republike Srbije. Na posletku, apelovao je na lidere da iskoriste ovu priliku, i ne dođu u situaciju kao što je bila pre četiri godine, kada su izbori doveli do faktičkog stvaranja dva nacionalna saveta.

Reč je zatim uzela predstavnik donatorske zajednice, koja je rekla da kada je reč o kulturnim i prosvetnim pravima Bošnjaka u Srbiji, dosta toga može da se uradi, ali je već dosta toga vremena izgubljeno tokom prethodne četiri godine. Postoji široki okvir za zaštitu prava manjina koji je pre svega zasnovan na međunarodnim standardima, ali sa stanovišta EU bitan je princip vladavine prava i sposobnosti institucija i institucionalnih aranžmana Srbije da ih sprovedu. Ona je podvukla da se na prethodnim izborima za nacionalne savete, desilo teško

¹ Prisutni članovi Regionalnog foruma na ovoj sesiji dolaze iz sledećih opština: Nova Varoš, Novi Pazar, Prijepolje, Priboj, Raška, Sjenica, and Tutin.

narušavanje pravila jednakosti, a specijalna pravila su primenjena samo u vezi jednog nacionalnog saveta - Bošnjačkog, što je ostavilo posledice na sve druge odnose države sa ovom manjinom.

Ona je naglasila da atmosfera oko ovih izbora postaje takva da polako počinju da prevladavaju politikantski. Izbori su vrlo važno pitanje za odnose u regionu, pitanje koje je posebno vezano za unutrašnju dinamiku odnosa Bosni i Hercegovini, i ono što je naročito bitno je da se celokupan proces događa u jednoj izuzetno nestabilnoj situaciji u geostrateškom smislu. Ona je podvukla da je u tom smislu izuzetno značajno doći do nacionalnog saveta koji će raditi u interesu svih, koji će biti neosporno legitiman za sve, koji neće biti ispolitizovan i koji će se pridržavati svojih Ustavom i zakonima propisanih nadležnosti.

Jedan od učesnika iz Novog Pazara je naveo da je ovo prilika da se svi Bošnjaci okupe i urade nešto zajednički. Jedna lista je već najavila da ima nameru da pozove sve zainteresovane da se priključe i objavila 9 principa na osnovu kojih bi svi trebali da se pridržavaju. Učesnik je rekao da su predstavnici liste najavili da ti principi nisu obavezni u potpunosti i da je pridržavanje i 7 od navedenih 9 dovoljno. Neki od učesnika su kritikovali ovaj stav, ističući da se uslovi tiču domena političkog i da nemaju puno dodira sa praktičnim funkcijama saveta.²

Odgovarajući na ove primedbe, drugi član Foruma iz Novog Pazara je podvukao da je najbitnija pravna sigurnost, i da postoji niz procesa koji nisu završeni a na koje su godinama ukazivali on i njegova stanka, i kada su bili van i u vlasti na državnom nivou. Procesi se tiču pokušaja ubistava, paljenja kuća, kidnapovanja građana bošnjačke nacionalnosti i drugih. On je naveo da ovo ističe iz razloga što ne postoji pravna sigurnost i Bošnjaci treba da iskoriste ove izbore kao motor za postizanje iste. Međutim, istakao je svoje nezadovoljstvo činjenicom da niti jedan od amandmana koji je podnet od strane njegove stranke na Zakon o nacionalnim savetima, a koji je bio tokom leta u proceduri, nije usvojen u Skupštini Srbije. Istakao je da to šalje lošu poruku o tome koliko su Bošnjaci prihvaćeni u Srbiji.

Učesnik iz Prijepolja je rekao da su poslednji izbori za nacionalni savet bili mrlja u političkom životu Srbije, i da je veoma bitno da nacionalne manjine zaista dobiju slobodu izbora. Najveća mrlja je to što je tadašnji ministar za manjinska prava naložio izradu specifičnih pravila nakon izbora. Demokratija je bila suspendovana, i Bošnjaci već četiri godine trpe zbog toga. U ovom trenutku, naglasio je, treba da važi načelo da sve liste odnosno svi oni koji dobiju legitimitet na izborima treba da preuzmu odgovornost. Takođe, isti učesnik je istakao da postoji niz otvorenih problema: gde se nalazi birački spisak i ko je za njega odgovoran, zatim i činjenica da liste nemaju pravo na predstavnike u biračkim

² Ova devet najavljenih govornikom principa su bili sledeća:

- Bošnjaci su narod, autohton u Sandžaku, koji čini bročanu manjinu u Srbiji i Crnoj Gori;
- Nacionalnost: Bošnjak, vjera: Islam, jezik: Bosanski;
- Prihvatanje bošnjačkih nacionalnih simbola i blagdana;
- Himna sandžačkih Bošnjaka „Ja sin sam tvoj“;
- Prihvatanje rezultata referenduma, održanog 25-27. oktobra 1991. godine za autonomiju Sandžaka;
- Pravo Bošnjaka na samoopredeljenje;
- Zalaganje za adekvatno učešće Bošnjaka u državnim organima sa javnim ovlašćenjima u Sandžačkim opštinama u skladu sa nacionalnom strukturom stanovništva;
- Zalaganje za jedinstvenu Islamsku zajednicu;
- Prihvatanje odredaba Rezolucije Bošnjačkog nacionalnog vijeća o položaju i ostvarivanju prava i sloboda bošnjačkog naroda u Srbiji, od 1. marta 2012. godine.

odborima pošto lokalne uprave sve organizuju. On se sa svoje strane složio da zajednička lista može biti predmet razgovora.

Jedan od aktivnijih članova Foruma koji se aktivno bavio zakonodavnim inicijativama oko poslednjih izmena i dopuna Zakona o nacionalnim manjinama, rekao je da ovaj zakon nije dobar i da ga treba menjati. Po njemu, zakon ne definiše šta je nacionalni savet, naveo je niz nelogičnosti na kojima je zasnovan. Takođe je veoma kritikovao odredbu kojom su predstavnici lista isključeni iz biračkih odbora. Nekoliko drugih učesnika se sa njim složilo, ističući pritom i opasnost da ukoliko ovaj put nacionalni savet ne bude izabran, da postoji mogućnost da on bude obrisano iz registra, što je zakonodavna odredba.

Jedan od prisutnih učesnika iz Beograda je rekao da su saveti nacionalnih manjina institucije koje su stvorene da bi se očuvala prava manjina na celoj teritoriji države, a ne samo u pojedinim delovima, kao što je to Region u slučaju Bošnjaka. Istakao je da osnovni problem slabost zakona i on je tako izrađen da kulturnu autonomiju ostvaruju samo one manjine koje su homogene i politički stabilne. On je naveo da je potrebno postaviti i pitanje decentralizacije manjinskih samouprava, kao i mogućnost drugih oblika organizovanja. Ono što je posebno, istaknuo je, potreba da se onemogući uticaj političkih partija, a da je preduslov depolitizacije pronalazak delotvornih mera, kako na nivou centralnih vlasti, tako i na lokalnu.

Nekoliko drugih članova Foruma su se nadovezali, ističući da je depolitizacija upravo ključ na osnovu kojeg veće treba da funkcioniše. Oni su naveli potrebu da se svi slojevi bošnjačke zajednice obaveste o nadležnostima saveta, umesto da se biračima predlažu ciljevi koji sigurno ne spadaju u domen kulturne i prosvetne autonomije kako je predviđeno zakonom. Poseban značaj, rekao je član Foruma iz Novog Pazara, imaju mladi, koji ne pokazuju veliki interes za ove izbore.

„Potrebno da eksperti budu više prisutni na listama“, rekla je učesnica iz Novog Pazara. Kad je reč o bavljenju pitanjima koja nisu u nadležnosti nacionalnih saveta, kako bi se to izbeglo, vlasti u Srbiji moraju da dokažu da Bošnjaci žive u pravnoj državi i da procesuiraju odgovorne pre svega za zločine tokom devedesetih.

„Ovaj razgovor trebao da se desi mnogo ranije, ali podrška međunarodne zajednice je u potpunosti izostala“, rekla je stalna članica Foruma iz Novog Pazara. Takođe je navela da su u potpunosti izostali razgovori sa Srbima iz Regiona, pošto u dijalogu sa njima treba da se reše neka otvorena pitanja koja se tiču nadležnosti nacionalnog saveta. Rekla je da je Region, kao deo Srbije u kome Bošnjaci žive u najvećoj koncentraciji, siromašan, da je prisutna getoizacija i samogetoizacija, da postoji nezalečeni ožiljci i rane, te da zbog neposredne blizine tri granice je veoma prisutan prekogranični kriminal. Zbog svega toga, istakla je, potreban je nacionalni savet koji će biti dorastao izazovu, i koji neće biti ispolitizovan. Potrebno je da na listama budu najbolji pojedinci, i vreme je da Bošnjaci razgovaraju između sebe.

Jedan od novijih članova Foruma je bio veoma kritičan prema potencijalnim učesnicima na izborima za nacionalni savet. On je rekao da se prenebregava šta su to funkcije nacionalnog saveta, i da često dolazi do politizacije njegovog rada. Istakao je da neka politička pitanja ponekad jesu, a ponekad nisu važna. Kao primer, naveo je postupak Bošnjačkog nacionalnog saveta 2012. godine kada je dodelilo bivšem predsedniku Srbije Tadiću plaketu za izuzetan doprinos zaštiti bošnjačkih prava, a on je bio isti čovek koji je praktično kontrolisao Vladu i

omogućio događaje sa prethodnih izbora, i isti onaj čovek koji nije pokrenuo rešavanje svih onih pitanja na koje se drugi sada pozivaju. Isti učesnik je izrazio nadu da će u sledećem periodu konsultovati i lokalne samouprave prilikom pitanja koja se tiču rada Saveta, a to je uvođenje manjinskog jezika. Naročito je naglasio važnost da se izbegne segregacija i separacija učenika u školstvu, i istakao je da na način na koji je uvođenje manjinskog jezika u škole pokrenuto sada, učenici srpskog i bošnjačkog porekla će se po prvi put sresti tek na fakultetu. Takav pristup, rekao je, predstavlja put u nestabilnost i nesporazume, i da je o ovim pitanjima potreban otvoren dijalog.

„Za Region i Bošnjake ključni ekonomija i infrastruktura“, rekao je član Foruma iz Novog Pazara, a da se politizacijom rada saveta onemogućava proces napretka regiona, pošto u medije dolaze samo konfliktne poruke.

Predstavnici diplomatskog kora koji su imali izlaganja su se složili da je depolitizacija rada saveta nužna, a da je od velike važnosti da izbori proteknu mirno, da rezultati budu priznati od strane svih, i da se ostvari kohezija u radu Saveta. Jedan od prisutnih ambasadora rekao je da sad svi imamo istorijsku šansu da se neke stvari poprave odmah i kako bi se izbegli problemi u toku pridruživanja Srbije EU. Izneseni predlozi daju dobru šansu za razgovore. On je apelovao na sve prisutne da se ponašaju kao odgovorni politički akteri, navodeći da su već izgubljene četiri godine, i da ako se izgube još četiri u suštini se gubi cela jedna generacija.

Koraci koje treba preduzeti pre izbora

Tokom rasprave na prvom delu sesije, bio je primetno spominjanje mogućnosti postizanja sporazuma kojim bi se regulisao kako tok predizbornih aktivnosti, tako i rad Saveta nakon izbora.

Učesnica iz Novog Pazara je navela da je primetan uticaj stranaka, koje preko Saveta žele da makzimizuju sopstvenu moć. Veoma je kritikovala dosadašnji rad Nacionalnog saveta u tehničkom mandatu, i navela je da sada potrebno da oni koji misle da se kandiduju izlože programe rada. U tom smislu, kada se predoče programi, zajednički je interes da se učini pokušaj da se definišu zajednički interesi.

„Sada stvorena jedinstvena prilika i pošto se zakon do izbora neće menjati, hajde da napravimo dogovor oko sprovođenja izbora na lokalnu, pošto su svi bitni učesnici tu“, predložio je jedan od članova Foruma iz Prijepolja. Neka forma dogovora bi se mogla doneti na licu mesta.

Članica foruma iz Novog Pazara je stoga predložila da se pitanje prioriteta rada Saveta ostavi za posle izbora, a da se sada pređe na praktična pitanja oko izbora i oko inkluzivnosti rada Saveta, sa čim se većina prisutnih članova složila.

U raspravi koja je usledila utvrđeno je da postoji opšta saglasnost za stvaranje potencijalnog dokumenta koji bi obuhvatio niz važnih oblasti, a posebno su jasno izraženi sledeći stavovi: da su potrebni slobodni i fer izbori za Bošnjački nacionalni savet; da je potrebno potpisati kodeks ponašanja za izborne liste, političke stranke, i članove Foruma tokom procesa izbora za Bošnjački nacionalni savet; da je potrebna saglasnost o samim izborima i njihovom sprovođenju tokom dana izbora; da je potrebna uključenost predsednika opština u regionu koja bi podrazumevala omogućavanje praćenja izbornog procesa od strane predstavnika lista;

da je potreban dogovor oko priznanja izbornih rezultata ukoliko ne bude nikakvih ozbiljnijih povreda izbornog procesa; i eventualno Opšti sporazum o uključivanju svih izabranih članova Bošnjačkog nacionalnog saveta u rad izvršnih organa i dogovor oko rada Saveta u skladu sa četiri oblasti nadležnosti koje su propisane zakonom.

Dogovoreno je da se nastavak razgovora o realizaciji održi u roku od sedam dana od sednice Foruma u Novom Pazaru, što će u delo sprovesti članica Foruma Zibija Šarenkapić uz pomoć drugih zainteresovanih članova Foruma, a uz tehničku podršku lokalnog centra OEBS-a.

Zaključci i preporuke

Prisutni članovi Foruma su predložili niz zaključaka i preporuka:

1. Ovom sednicom Foruma je stvorena šansa za dogovor a situaciju koja je stvorena pre četiri godine je potrebno na svaki način izbeći. Cilj je dobijanje Nacionalnog saveta koji je prihvaćen od strane svih i koji vrši svoje Ustavom i zakonima poverene funkcije.
2. Potrebno je nastaviti razgovore u cilju osiguravanja procesa izbora koji bi rezultovali kodeksom ponašanja za izborne liste, političke stranke, i članove Foruma tokom predizbornog perioda, kao i posle njega.
3. Potrebno je nastaviti razgovore između lista i predsednika opština o učešću predstavnika samih lista u monitoringu izbornog procesa odnosno o njihovom uključivanju u izborne komisije.
4. Potrebno je nastaviti razgovore oko priznanja izbornih rezultata ukoliko ne bude nikakvih ozbiljnijih povreda izbornog procesa.
5. Potrebno je nastaviti razgovore između lista uz pomoć članova Foruma, kako bi Savet posle izbora se vodio što inkluzivnijim principima, odnosno koji iz rada ne bi isključio poraženu stranu i koji bi sprovodio aktivnu komunikaciju sa svim predstavnicima bošnjačke zajednice oko ključnih pitanja iz nadležnosti Saveta.
6. Svi ovi elementi bi trebali da budu deo posebnog sporazuma. Dogovoreno je da članica Foruma Zibija Šarenkapić bude domaćin narednog sastanka Foruma u Novom Pazaru, na kojem će se otvoriti razgovori, a zatim i **eventualno izraditi i** potpisati sporazum vezan za predstojeće izbore za Bošnjački nacionalni savet.

Završne informacije

Konsultacije sa strankama na lokalnu, koje je sprovodila članica Foruma gospođa Zibija Šarenkašić uz tehničku podršku lokalnog centra OEBS-a su održane tokom sledeće dve nedelje. Dana 10 oktobra 2014. godine u Novom Pazaru, čelnici dve liste koje će učestvovati na izborima dr Sulejman Ugljanin (Jedinstvena bošnjačka lista) i dr Jahja Fehratović (Za Bošnjake, Sandžak i muftiju), kao i predsednici opština Sjenica i Tutin, potpisali su sporazum kojim su se obavezali na mirno sprovođenje izbora, dogovorili se oko učešća predstavnika lista u biračkim odborima i oko načela inkluzivnosti po završetku izbora. Predstavnici lista su se dogovorili oko sprovođenja konsultacija i javnih debata oko najvažnijih pitanja koja se tiču nadležnosti Saveta.

Forum će sa svoje strane pružiti podršku radu Saveta i pratiti njegove aktivnosti.

Lista učesnika

Članovi Foruma

Goran Bašić, programski direktor Centar za proučavanje etniciteta, Beograd
Aida Ćorović, narodna poslanica, Demokratska stranka
Branislav Dilparić, predsednik Skupštine Opštine Nova Varoš, Socijalistička partija Srbije
Mirsad Duran, direktor, NVO Nova Vizija, Prijepolje
Esad Džudžo, predsednik Bošnjačkog nacionalnog veća u tehničkom mandatu
Enis Imamović, narodni poslanik, Stranka demokratske akcije Sandžaka
Semiha Kačar, direktorka, Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda, Novi Pazar
Fahrudin Kladinčanin, programski koordinator, Akademska inicijativa Forum 10, Novi Pazar
Šemsudin Kučević, predsednik Opštine Tutin, Stranka demokratske akcije Sandžaka
Meho Mahmutović, gradonačelnik grada Novog Pazara, Sandžačka demokratska partija
Darko Milutin, Lux Development, Beograd
Hazbo Mujović, predsednik Opštine Sjenica, Stranka demokratske akcije Sandžaka
Meho Omerović, narodni poslanik, Socijaldemokratska partija Srbije
Sead Šaćirović, Bošnjačka demokratska zajednica Sandžaka
Zibija Šarenkapić, direktor, NVO Kulturni centar Damad, Novi Pazar
Ahmedin Škrijelj, savetnik poslaničkog kluba Stranke demokratske akcije Sandžaka u Skupštini Srbije
Lazar Rvović, predsednik Opštine Priboj, Srpska napredna stranka
Samir Tandir, potpredsednik, Bošnjačka demokratska zajednica Sandžaka, Prijepolje
Teo Taraniš, koordinator istraživanja, Akademska inicijativa Forum 10, Novi Pazar
Sulejman Ugljanin, narodni poslanik i predsednik Stranke demokratske akcije Sandžaka, Novi Pazar

Predstavnici diplomatskog kora

Mario Barfus, menadžer projekta u Novom Pazaru, Misija OEBS u Srbiji
Kevin Furey, saradnik za pitanja ljudska prava, Ambasada SAD u Srbiji
Mehmet Kemal Bozay, ambasador Republike Turske u Srbiji
Dominic-Haydn Braithwaite, prvi sekretar, ambasada Velike Britanije u Srbiji
Leo D'aes, ambasador Kraljevine Belgije u Srbiji
Vladan Avramović, politički savetnik, ambasada Velike Britanije u Srbiji
Nils Ragnar Kamsvaag, ambasador Kraljevine Norveške u Srbiji
Michael Kirby, ambasador Sjedinjenih američkih država u Srbiji
Thomas Linders, ambasada Kraljevine Holandije u Srbiji
Grant Morrow, politički oficir, Ambasada SAD u Srbiji
Jean-Daniel Ruch, ambasador Švajcarske u Srbiji
John Piletich, saradnik za politička pitanja, UNOB
Julien Stauffer, ataše, ambasada Švajcarske u Srbiji
Irena Vojackova-Sollorano, predstavica UNORC/UNDP u Srbiji
Laurent Stokvis, ambasador Kraljevine Holandije u Srbiji
Ranko Škrbić, ambasador Bosne i Hercegovine u Srbiji
Graeme Tyndall, direktor projektnog centra, Evropski progres
Almir Vučelj, saradnik na projektima, OSCE Novi Pazar
Peter Wiebler, šef tima za demokratiju i razvoj zajednice, Ambasada SAD u Srbiji
Wolfgang Wagner, zamenik ambasadora Republike Austrije u Srbiji

Fondacija za otvoreno društvo i Savet za inkluzivno upravljanje
Shpetim Gashi, potpredsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Alex Roinishvili Grigorev, predsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Jadranka Jelinčić, izvršna direktorka, Fondacija za otvoreno društvo
Igor Novaković, predstavnik u Srbiji, Savet za inkluzivno upravljanje
Aleksandra Šanjević, programski koordinator, Fondacija za otvoreno društvo